

Hakikat veyahut Hermeneu-ethics

Aylık Düşünce Fanzini | Ağustos 2024

created by
Fabrika Düşünce
fabrikadusunce.com

Fanzinin Ortaya Çıkışı Üzerine

Fanzin için bir isim bulma çabasıdayken sıklıkla çevremdeki kişilerle felsefi konular üzerine şekillenen tartışmalar veya sohbetler içerisinde geçen kelimelerden bir seçim yapmamın kendi zihnimi okurlara -Heidegger'in deyişiyle- ifşa etme konusunda daha başarılı olacağını düşünerek ivedilikle isim arayışına giriştim.

İsim arayışında, benim felsefeye dair en çok sevdiğim şeyin metafizik üzerine konuşmak ve postmodernizmin metafiziğe getirdiği eleştiriler olduğundan dolayı bu minvalde bir isim seçimine gittim. Bu bağlamda, metafizik ve postmodern felsefenin dikotomisini* oluşturacak kelimeler seçerek fanzinin adını belirlemeye bir adım daha yaklaşmış oldum.

Sözün özü, Batı metafizik telakkisinin temelini oluşturan, zeminini tanrısallıktan alan *Hakikat* ve postmodernizmde Nietzscheci bir anlayışla hakikatin var-olmadığı, yalnızca bir yorum olduğunu gözeterekten, yorumbilim anlamına gelen Hermeneutic kelimesinden evrilttiğimiz *Hermeneu-ethics* (Hermeneutic ve Etik) kelimelerini seçmiş oldum.

Etik (ethics) ise, metafizik tarihindeki ilk aykırı düşünürlerden biri olan ve Etik görüşlerini çok beğendiğim Spinoza'ya yönelik saygı gösterimimdir.

*dikotomi: Felsefi bir terim olarak dikotomi; zıtlıkları/farklı kutupları göstermek, tanımlamak amacıyla kullanılır.

Fanzinin İçerięi Üzerine

Hakikat veyahut Hermeneu-ethics, bir entelektüellik çabasının nihayetinde ortaya çıkan, baskılı veya dijital ortamda ulaşılabilir olan ve ayda bir olacak şekilde yayınlanması planlanan bir düşünce fanzini.

İçeriği; yazarlarımızın zihnini kurcalayan problemlerin yazıya dökülmesi ile ortaya çıkan düşün deneyi ve geçmiş, güncel veya gelecekte gerçekleşmesi öngörülen olaylar ve olgular hakkında entelektüel yorumlar getirmeye çalışmak olacaktır. Bu amacını gerçekleştirirken de içeriğini konsantre tutarak mümkün olduğunca geniş bir kitleye felsefi metin okuma hazzını tattırmayı ve sevdirmeyi istemektedir.

Yazılan içeriklerde bahsedilen kaynaklar dışında ek kaynak bahsedilmeyecek olup

derin okuma yapmak isteyen kişiler,

kendi metinlerini yayınlamak isteyen kişiler,

üzerine yazılmasını istediği konuları belirtmek isteyen kişiler,

metinler üzerine eleştiride bulunmak isteyen kişiler,

bahsedilen sebeplerden ötürü iletişime geçmek için; iletisim@fabrikadusunce.com adresine mail atabilirsiniz.

Fanzinin Bu Ayki İçerik Başlıkları

- ➡ Modernizmin Tetikleyicisi: Rönesans Mı Reformasyon Mu?
- ➡ 2024 Olimpiyatları: Açılışın Değerlendirilmesi
- ➡ Sol'un Yeni Yolu ve Sermaye

Modernizm'in Tetikleyicisi

Rönesans Mı Reform Mu?

Modernizm, Rönesans ve Reformasyon'un ardından ortaya çıkan felsefi bir dönemdir. Doğanın, Tanrı'nın ve insanın, aklın izleğinde ele alındığı ve rasyonel olana, insan aklına içkin bir forma sokulmaya çalışıldığı, miladı olarak Descartes'ı ve onun felsefe yapma yöntemini kabul ettiğimiz felsefi bir dönemdir.

Modernizme geçişin tetikleyici unsurunun rönesans olduğuna dair yaygın çevrelerde bir mutabakat sağlanmışken ben bunun pek de böyle olmadığını düşünmekteyim. Her ne kadar modernizm kabaca her şeyi akla içkin algılamak olarak özetlenebilse ve geç rönesans dönemindeki birçok gelişme de buna uygun olsa dahi miladını Descartes ile eşleştirdiğimiz modernizmi, kendisinden önceki dönemlerden ayıran en önemli unsur olarak değerlendirdiğim doğaya yaklaşım konusunda reformasyon döneminin kazanımları rönesans döneminin kazanımlarına kıyasla modernizme daha büyük açılımlar sergileme imkânı sunmuştur. Yani reformasyon dönemi, rönesans dönemine kıyasla modernizme geçişi ve hayata tesirini sağlayacak çok daha fazla imkânı düşünsel alana dahil edebilmiştir.

Rönesans; başlarda Ortaçağ'ın karanlık dünyasına parlayan bir güneş gibi insanların günlük yaşamına etki eden din dışı sanatsal faaliyetlerle kendisini göstermiş birincil avangart dönemdir. Sanatı, dinin tahakkümünden kurtararak ilk fişeği ateşlemiştir. Yaklaşık 800 yıllık Ortaçağ tahakkümünde kalan kültür ve sanat alanında bir devrimdir. Rönesans'ın geç dönemlerine doğru ise Reform hareketlerinin öncülü olacak şekilde günlük yaşama ve bilimsel alana da tebarüz ederek modernizmin açılımlarının biçimini etkilemiştir: Avrupa'da geç rönesans döneminde yaygınlaşan matbaa; bilginin oluşumu, işlenmesi ve dağıtımı konusunda sadelik ve standardizasyon fırsatı sunmuştur. Bununla birlikte modernizmin karakteristiğini en derinden etkileyen rönesans olgusu ise "homo mensura, her şeyin ölçüsü olarak insan" yaklaşımı olmuştur.

Temmuz 2024 sayısında Küresel Delüzyon başlıklı yazımızda açılımını yaptığımız "Homo mensura" her ne kadar modernizmi en derinden etkileyen rönesans menşeli yaklaşımı olsa dahi yine de reformasyon dönemin ve ardından gerçekleşen gelişmeler ışığında modernizmin karakteristiğinin ve çerçevesinin oluşmasında daha etkili şekilde reformasyon döneminden aktarılan bir kazanım olmuştur diyebiliriz.

Reformasyon dönemi ise rönesanın kültür ve sanat alanında ilk fişeği ateşlemesinin ardından dini, sosyal, siyasi, iktisadi ve eğitsel (*educational*) alanlar ağırlıklı şekilde kazanımlar sunduğu, Ortaçağ'ın bitişini resmiyete döken ikincil avangart dönemdir. Bu dönemin iki imza ismi vardır. Alman ekolünden gelen Martin Luther ve Fransız ekolünden gelen John Calvin.

Bu ikisimden en bilineni Martin Luther olmakla birlikte modernizmin açılımının rönesans değil reformasyon dönemi üzerinden yapılabilmesine imkân sunan ve reformasyon döneminin modernizme ait gelişmelere gebe olmasını sağlayan kilit isim John Calvin ve geliştirdiği Calvinizm'dir.

Luthercilik'in reformasyona döneminde Ortaçağ tahakkümüne karşı insanları uyarmak ve "Sola Scriptura, sadece Kutsal Kitap" demesi dışında modernizme katkı sağlayacak bir açılım imkânı sunmadığı; oysa Calvinizm'in günlük yaşamda da karşılık bulacak bazı başka öğütlere de yer vermesi Kıta Avrupası modernizmini tetikleyen unsur olmuştur. Yine Luthercilik ağırlıkla dini ve sosyal yaşama yönelik bir Protestan Mezhebi iken; Calvinizm eğitsel ve iktisadi de bir mezheptir.

Calvinizm'in en çok dikkate alınan görüşleri kısaca şunlardır:

Dürüstlük ve çalışkanlık önemlidir,

Hristiyan, fakir olmak zorunda değildir;

Eğitim, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde olduğu gibi teknik ve teknolojik gelişmeye uyum sağlamalıdır.

Calvinizm'in Avrupa'da yayılması ve taraftar toplaması yaklaşık yüz yıl sürdü. Yüz yılın ardından ise Hollanda ve civarındaki ülkelerde; Almanya, Fransa ve İsviçre başta olmak üzere yankı buldu. Kendi sınırları içerisindeki sermaye birikiminin artık yeterli gelmemesi ve tatmin etmiyor olması, bu sermaye birikimi amacının dini bir temele sahip olması gibi unsurlar, Haçlı Seferleri ile Doğu'daki mirasını ve Doğu'nun nevi şahsına münhasır zenginliğini gören Avrupalıları, halihazırda İspanyol ve Portekizli kaşifler tarafından halihazırda keşfedilmesi gibi dezavantajları bulunan Batı'ya (Amerika'ya) yönelik keşif yapmaktan vazgeçirip Doğuya yönelik coğrafi keşifler yapmaya güdülemiştir.

Yukarıdaki paragraf, Calvinizm'in iktisadi yönünü açıklarken alt metinde eğitsel alana yönelik görüşlerinin etkisinin olduğunu da anlamak mümkündür.

Bu şekilde geçilen bir yüz yıl sonrasında ise Dünya üzerinde neredeyse keşfedecek yerler kalmamış, keşfedilmiş tüm bakir topraklar Avrupalılar tarafından belirli "insancıl" ölçülerde sömürülmüştür. Bunları tetikleyen şey ise Calvinizm'dir.

Bunlar, reformasyonun modernizmi şekillendirmek konusunda rönesans ile başa baş kaldığı bir noktadır diyebiliriz. Oysa asıl birincil değişken olduğu nokta Descartes ile başlar.

Descartes, hakikate ve doğru bilgiye ulaşmak amacıyla geliştirdiği felsefi sisteminde epistemolojiyle birlikte bir ontoloji çalışması da sergiler aslında. Buradaki ontolojik açılım: Sağduyu'ya sahip olan varlığın hiyerarşik olarak diğerlerinden üstün olduğu, onlar üzerinde kuracağı her türlü tahakküme ve tahakküm kurma biçimine de hakkı olduğudur. Hatta Descartes'ın öğrencilerinin hayvanlar üzerinde yaptığı bir deney sırasında “Nasıl da acıdan kıvranıyorlar, sağduyuları olmadığını bilmesek bunlar da canlı deyip üzüleceğiz.” dediği anlatılagelir ancak bu muhtemelen Descartesçı “mekanik doğa” anlayışının nerelere vardığını göstermek için aktarılagelen bir hikâyeye de olabilir tabii.

İşte bu noktada, Descartesçı mekanik doğa anlayışı ile birlikte Reformasyonun kazanımları bir potada eritilir: Avrupalı Beyaz Erkek, sağduyuya sahip tek varlıktır; diğerleri değildir. Keşfedilen diğer tüm kıtalar ve topraklardaki insanlar, sağduyuya sahip olmayan, doğada yaşayan hayvanlardır ve onlar üzerinde her yöntemle tahakküm kurularak onlardan faydalanılabilir.

Tüm bu gelişmeler, Hollanda'da kurulan Doğu Hindistan Şirketi'ni, kapitalizmin doğuşunu, Avrupa'da medeniyet tartışması üzerinden antropoloji-sosyoloji ayrımını ve daha nicesini tetiklemiştir. Ben de bu gelişmelerden dolayı modernizmin tetikleyici unsurunun birincil olarak rönesans değil; reformasyon dönemi olduğunu düşünmekteyim.

2024 Olimpiyatları Açılışın Değerlendirilmesi

Paris'te inanılmaz bir görsel şölen ile başlayan Olimpiyat Oyunları açılışı, beraberinde oldukça tartışma konusu olan bir kapanışa da sahne oldu. Bu olaylı kapanış, gösteri küratörünün Da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" tablosuna yönelik bir yorumlaması ile geldi. Sergilenen bu yorum; sosyoekonomik olarak en alt sınıftan sponsor şirketlere kadar birçok farklı kesimin tepkisini üzerine çekti.

Ben burada yapılan bu gösterinin mümkün olduğunca bir serimlemesini yapmak istiyorum: (1) Yapılan bu yorumun alt metninde küratör açısından herkesin anlayabileceği üzere bir SJW ve Woke gayesi yatmakta (2) bu gayeyi hedefleyen yalnızca küratör olmadığı; bunu destekleyen asıl unsurun sermaye olduğu da bence gayet açık.

Bu olayın alt metninde başta Kıta Avrupa ülkeleri olmak üzere Dünya genelinde bir sağ/ılımlı faşist ideolojilere yönelik oy kullanma eğilimine karşı duruş yattığını düşünmekteyim. Bu ideoloji, bakıldığı zaman durumdan duruma değişebilir ancak yerine göre muhafazakâr veya gerici olarak değerlendirilebilir. Temelde ise savundukları şey; göçmenlerin uygun yollarla anavatanlarına geri gönderilmesi yoluyla başta sosyolojik ve kültürel varlıklarını; ardından ise bedensel ve ev ekonomiksel varlıklarını korumak, muhafaza etmek.

Bir sanatçı veya gösterinin küratörü olarak giderek ötekileştirilen dezavantajlı insanların meramına dikkat çekmek ve farklılıkların kabulünün gerekliliğini kanıksatacak bir gösteri olarak bunu yorumlayabilirim. Oysa Olimpiyat açılışı gibi evrensel ve büyük bir organizasyonda, sermayenin de sponsorluklar ve çeşitli söz haklılıkları ile birlikte bu olguya dahil olması, karşımızdaki tabloyu biraz değiştirmekte: Bir şirket, ne sosyolojik ve kültürel; ne de bedensel ve ev ekonomiksel bir varlıktır. Haliyle göçmen karşıtı veya değil hiçbir ideoloji onu ilgilendirmez, o yalnızca bilançosuna ve büyüme istatistiğine bakar.

Göçmenlerin olmadığı, nüfusun az olduğu; tüketimin ve talebin azaldığı bir toplum ise şirketler için istenmedik bir durumdur çünkü; ürettiği mal ve hizmet operasyonunu daraltmak, büyümek yerine küçülmek, talep enflasyonunun getireceği kârdan ve seri tüketimden uzak kalmak bir şirketin isteyeceği şeylerden değildir. Haliyle göçmenlerin anavatanlarına dönmesi şirketlerin ve sermayenin istemediği bir şeydir.

Sermaye, çağın logos'u. Nasıl ki premodern dönemde logos'u Tanrı; modern dönemde Akıl olarak yorumluyorsak bu dönemin de logos'larından biri sermaye.

Bağlamak istediğim yer şu: Geçtiğimiz sayılarda mitos'tan logos'a geçişin anasoy/anatanrıça döneminden ataerk dönemine geçiş olduğunu ve bunun dönemin logos'u üzerine inşa edildiğinden bahsetmiştik. Yani logos, aslında ataerki ile birlikte yükselen bir olgu.

Logos, Ataerki ile birlikte yükselen bir olgu olmasına rağmen, çağımızda erk'e ve ataerki'ye aykırı olan, tepeden inmecî cinsiyet rollerinin kabul edilmediği, herkesin kendine özgü bir cinsiyet ve kimlik inşa ettiği bir hareket olan Woke hareketini çağımızın logos'u olan sermaye niçin desteklemektedir? Tartışmamız gereken noktanın bu olduğunu düşünüyorum. Nitekim sermayenin, (ing.) capital, Woke hareketini desteklemesi ilginçtir çünkü; Woke hareketinin sol ideolojiler tarafından desteklenmesi sağ ideolojiler tarafından desteklenmesinden daha makuldür. Kapitalizm ve serbest piyasa ekonomisi muhafazakâr ve hatta gericiliğe kadar uzanabilen bir sağ ideoloji ekseninin tamamının kabul ettiği, ideolojisinin iktisadî yaklaşımında kendisine yer bulan bir unsurken sermayeye görece düşman diyebileceğimiz bir sol ideoloji eksenini desteklemesi, kendisi için makul değildir.

Bu gelişmeler ışığında anlayacağımız şey sanıyorum büyük olan ve çoğu sermaye grubunun çağın politik krizinde sol ideolojileri desteklemeye başlaması, buna meylettiğidir. Buna da Woke hareketine yönelik destekleri, bunun üzerinden ise bütün dünyanın aktüel olarak tartıştığı göçmen problemi ve göçmenlerin kalıp kalmaması konusunda sermaye gruplarının ikiye ayrıldığını gözlemlemekteyiz. Sermaye; hiçbir zaman toplumu ve insanları düşünmez. O çağın logos'udur, her daim pragmatiktir ve olaylar kendisini ilgilendirdiğinde ise makyavelisttir. Gelecekte bu politik krizin unsurlarının tavırlarının neler olacağını ve bizlere nasıl açılımlar sunacağını merak ediyorum.

Sol'un Yeni Yolu

Sol olarak değerlendirdiğimiz ideolojiler Marx ile birlikte ortaya çıktığından beri neredeyse yüz yılı aşkındır iktisadi ekseninde politika üretmekteydi. Bu politikalarını belirlerken ise işçi-patron dikotomisinde işçi grubunun haklarını savunacak yaklaşımlarla bunu yapıyorlardı. Soğuk Savaş sonrasında ise Kıta Avrupası başta olmak üzere sol ideolojilerin politikalarını belirlediği eksen, rotasını değiştirmiş, ortaya çıkış amacından sapmış ve sosyal adalet ekseninde çoğunluk-azınlık dikotomisinde azınlığın sosyal yaşam içerisindeki eşitliğini savunucu bir konuma kaymış ve bu minvalde kendisine politikalar belirler olmuştur. Sol artık işçilerin değil; sosyal yaşamdaki azınlıklar ve ötekileştirilenler üzerinden bir enternasyonel oluşturma hayali gütmekteydi.

Enternasyonel, sol ideolojilerin birincil amacı olduğundan dolayı amaçlarını değiştirmek değil; çağın şartlarına göre bu amaca gidecek yolu değiştirmek daha makul gözükmemtedir. Bu yolu değiştirmekte pek de haksız değillerdir aslında; Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte iktisadi olarak iki kutuplu olan Dünya, artık tamamen kapitalizm'in oyun alanı haline gelmiştir. Kapitalizmin zaferi ile birlikte sol ideolojiler ya enternasyonel hedefinden vazgeçecek ya da kendilerine bu hedefe yönelik alternatif bir yol geliştireceklerdi.

Soğuk Savaş'ın bitişıyle birlikte dünyanın aktüel olarak en büyük krizi de nihayete ermiş, hatta Fukuyama'ya göre tarihin sonu gelmişken ortaya yavaş yavaş sükse eden yeni bir kriz çıkageldi: Queer veya Kuir.

İnsan, hem tekil hem de topluluk olarak boş zamana dayanabilen bir varlık değildir. Varoluşsal krizlerini yaşamamak için kendisine bunu unutturacak, aktüel ve global ölçekli krizler yaratmayı ister. Soğuk Savaş'ın çözülmesi ile birlikte bu ölçekte aktüel bir kriz kalmamış ve siyaseten de çözümler gerçekleşmişken tek galip olarak var olan kapitalizmin karşısında hiçbir rakip kalmamışken yeni bir kriz akademideki tartışmalardan nüksetmiş ve siyasetteki kapıları aralamaya başlamıştı. Global ölçekte giderek kendini gösteren Queer tartışmaları ile birlikte sol ideolojiler, kapitalizme karşı olan iktisadi yöntem yenilgilerini kabul edip başka bir oyun alanında; sosyal adalet, cinsiyet ve kimlik alanında bir enternasyonel oluşturma arayışına girmişlerdir.

Kapitalizm savunucusu sağ ideolojiler, ağırlıkla muhafazakâr olduklarından, ulusun ve neslin devamı onların politik izleğiyken geleneklere aykırı, tepeden inmeci unsurlardan uzak, üremeyi yavaşlatıcı ve neslin devamını zora sokan bu sosyal harekete karşı haliyle olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Böylelikle, sağ ve sol ideolojiler yine uzlaşamadıkları bir kriz bulabilmiş ve bunun üzerinden Soğuk Savaş sonrası siyaseti şekillendirebilecek bir zemin oluşturmışlardır.

Bu panorama neticesinde bugün geldiğimiz yer, milenyum çağının sosyal adalet hareketi olan ve tüm azınlıklarla ötekileştirilenleri kapsayan Woke'tur. Haliyle Woke hareketi, solun revize edilmiş politik yolunda başarıya ulaşmasını sağlayacak en güçlü sosyal harekettir.

Ancak tarih göstermiştir ki -oldukça taraflı bir şekilde bu paragrafı yazıyorum- sol ideolojiler genelde başarısız olurlar. Oldukça rasyonel ve iyi olduğu herkesçe kabul edilen kazanımlar getirmeyi umarlar ancak girişimleri her zaman başarısızlıkla sonuçlanır çünkü; her daim politika üretmek istedikleri çağın logos'una karşıt konumlanırlar. Oysa Logos ve sol ideolojilerin izleği olimpiyatlarda belki de ilk kez paraleldir. Bu sefer de başarısız mı olacaklar, yoksa bir büyük bir başarı elde edebilecekler mi, göreceğiz.

Okuduğunuz için teşekkürler.

Gelecek sayıda görüşmek üzere!